

Р. Г. Сніщенко,

к. е. н., доцент, доцент кафедри обліку і фінансів

Кременчуцький національний університет ім. М. Остроградського, м. Кременчук, Україна

ОСНОВНІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ ЯК РЕГУЛЯТОРА ФІНАНСОВОГО РИНКУ

R. Snishchenko,

candidate of economic sciences, associate Professor of the Department of Accounting and Finance,

Kremenchug Mykhailo Ostrohradsky National University, Kremenchug, Ukraine

THE MAIN ASPECTS OF ENSURING THE FINANCIAL SECURITY OF THE STATE AS A REGULATOR OF THE FINANCIAL MARKET

Метою статті є визначення особливостей забезпечення фінансової безпеки держави як регулятора фінансового ринку. Об'єктом дослідження є процес забезпечення фінансової безпеки учасників фінансового ринку при їх функціонуванні в умовах впливу дестабілізуючих факторів. Предметом дослідження виступає методологічний апарат фінансової безпеки учасників фінансового ринку. Визначені основні чинники геополітичного впливу на фінансову безпеку держави як регулятора фінансового ринку. Розглянуті зовнішні глобальні впливи на фінансову безпеку держави, побудована та проаналізована багатофакторна регресійна модель залежності фінансової безпеки держави від дестабілізуючих чинників.

The purpose of the article is to determine the features of ensuring the financial security of the state as a regulator of the financial market. The object of the study is the process of ensuring the financial safety of financial market participants in their operation under the influence of destabilizing factors. The subject of the research is the methodological apparatus of financial security of financial market participants. The main factors of geopolitical influence on the financial security of the state as a regulator of the financial market are determined. Considered external global influences on financial security of the state, a multi-factor regression model based on the financial security of the state against destabilizing factors is constructed and analyzed.

Ключові слова: безпека фінансова, модель, регулятор фінансового ринку, оцінка, учасник фінансового ринку.
Key words: financial security, model, financial market regulator, estimation, financial market participant.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Світова економічна криза та загострення внутрішньополітичної ситуації в Україні поставили під реальну загрозу вітчизняну економіку. Це викликає нагальну необхідність захисту національної фінансової системи підвищення її стійкості до проявів небезпеки та загроз різного походження і характеру, відновлення позицій держави як регулятора фінансового ринку.

Забезпечення належного рівня безпеки фінансового ринку залежить від рівня захищеності основних його учасників — держави, органів місцевого самоврядування, підприємств, домогосподарств.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ

Метою статті є визначення методологічних проблем та особливостей забезпечення фінансової безпеки держави як регулятора фінансового ринку.

Об'єктом дослідження є процес забезпечення фінансової безпеки учасників фінансового ринку при їх функціонуванні в умовах впливу дестабілізуючих факторів.

Предметом дослідження виступає методологічний апарат фінансової безпеки учасників фінансового ринку.

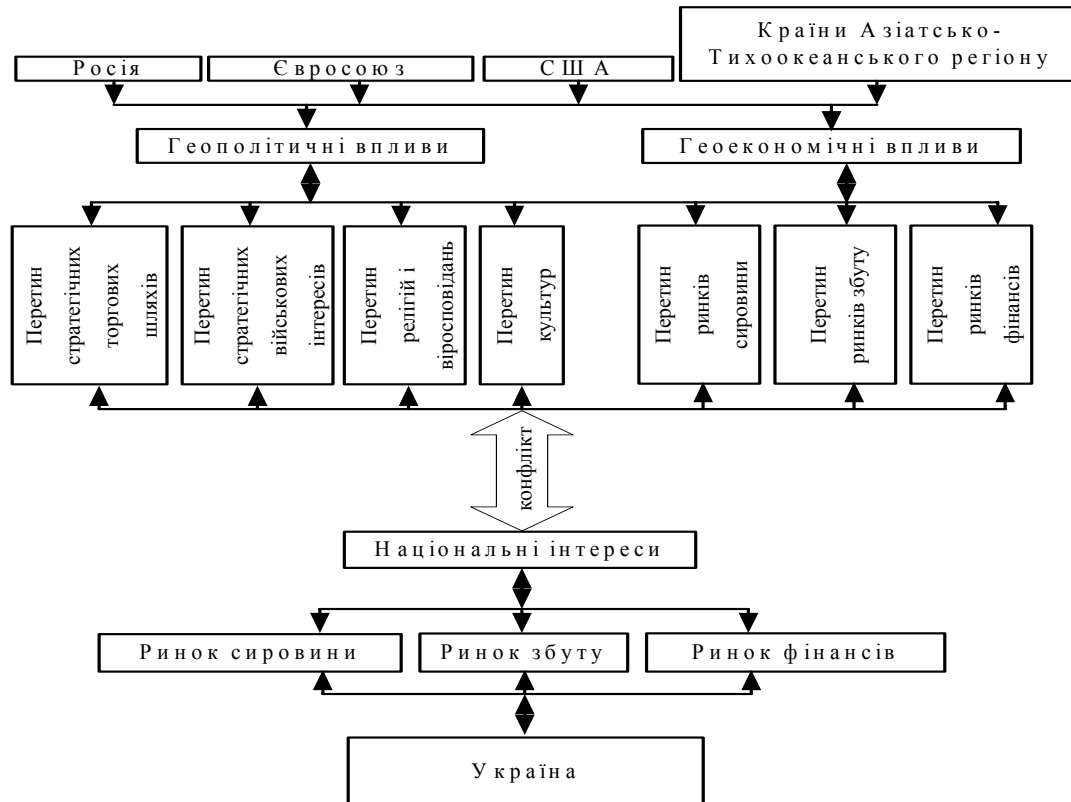

Рис. 1. Глобальні впливи на безпеку фінансового ринку України

Джерело: власна розробка.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Процес забезпечення фінансової безпеки країни та її фінансовий ринок розглядаються у працях багатьох вітчизняних вчених: О.І. Барановського, М. М. Єрмошенка, А.І. Сухорукова, В.Т. Шлемка, І.Ф. Бенька, С.М. Еша, М.І. Савлука, Н.М. Внукової, С.М. Калини, О.Ю. Смолянської та ін.

Не зважаючи на створений фундамент досліджень в цій області, на наш погляд, у науковій літературі не достатньо висвітлені питання забезпечення фінансової безпеки держави в сучасних умовах посилення глобалізаційних процесів на фоні політичної і економічної кризи. Це зумовлює необхідність подальших досліджень у цьому напрямку.

ВИДІЛЕННЯ НЕ ВИРІШЕНОЇ РАНІШЕ ЧАСТИНИ ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ

У вітчизняній практиці питанням фінансової безпеки держави приділяється достатньо уваги. Проте більшість науковців розглядають впливи зовнішніх і внутрішніх дестабілізуючих факторів на фінансову безпеку без виявлення джерел і причин їх виникнення, не звертаючи уваги на наявність зворотнього зв'язку між регуляторною діяльністю держави на фінансовому ринку і реакцією конкурентного середовища. Фінансова безпека держави як регулятора фінансового ринку розглянута лише у загальному вигляді, без уточнень і конкретизації. З огляду на це, проблематика забезпечення фінансової безпеки держави як регулятора фінансового ринку є актуальною.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Фінансова безпека держави є багатоаспектним динамічним явищем, на яке впливають не тільки внутрішні, а й зовнішні фактори. Вплив внутрішніх факторів на фінансову безпеку держави як регулятора фінансового ринку детально розглянута автором у [1]. У цьому будуть досліджені розглянуті зовнішні глобальні впливи на фінансову безпеку держави і побудована багато-

Таблиця 1. Узагальнений річний індекс інвестиційної та інноваційної привабливості вітчизняного фінансового ринку

Рік	2012	2013	2014	2015	2016
I_p	1,31	1,40	1,04	1,27	0,95

Джерело: розраховано автором на основі [6; 8].

факторна регресійна модель залежності фінансової безпеки держави як регулятора фінансового ринку від дестабілізуючих чинників.

Серед глобальних геополітичних та геоекономічних гравців найбільший вплив на український фінансовий ринок справляють Росія, Євросоюз, Сполучені Штати Америки та ряд країн Азіатсько-Тихоокеанського регіону. Серед них: Китай, Республіка Корея, Індія (рис. 1).

Геополітичне положення України обумовлює перетин культур, релігій і віросповідань, який значно впливає на економічний розвиток держави.

Основними чинниками такого геополітичного впливу вчені [1—3 та ін.] визначають:

1. Територіально-етнічні чинники, зумовлені історично складеними національними особливостями українських регіонів, які умовно можна поділити на:

— західний регіон, що включає області України, раніше історично схильні до впливу Польщі, Угорщини, Румунії та інших країн Європи, що, безумовно, внесло свої особливості до психології жителів західних областей і сформувало особливо стійку етнічну групу, яка кардинально відрізняється від інших регіональних етнічних груп України. Західний регіон пов'язаний не лише культурно, але й генетично з прикордонними районами сусідніх країн;

— південно-східний регіон включає південні і східні області України. Цей регіон бурхливо індустріально розвивався як у період інтенсивного розвитку капіталізму в Росії в XIX — початку XX ст., так і в період перших п'ятирічок і подальшого будівництва радянської держави. Через особливості розвитку індустріального

Таблиця 2. Індекс інвестиційної та інноваційної безпеки вітчизняного фінансового ринку

Рік	2012	2013	2014	2015	2016
I_{pn}	0,82	0,84	0,89	0,95	0,87

Джерело: розраховано автором на основі [6; 8].

Таблиця 3. Значення індексу гео економічної безпеки фінансового ринку України

Рік	2012	2013	2014	2015	2016
I_{Gb}	0,84	0,82	0,80	0,74	0,74

Джерело: розраховано автором на основі [6; 7].

виробництва в цих регіонах склалися специфічні суспільні стосунки між людьми. Вони характеризуються високим ступенем інтернаціоналізму і високим рівнем колективізму. Індустріалізація цих районів України нерозривно пов'язана з їхнім заселенням інженерно-технічним персоналом і кваліфікованими робітниками з Росії. Унаслідок цей регіон через історичні умови й культуру більше тяжіє до Росії, разом з тим, велика частка населення ідентифікує себе українцями;

— як окремий регіон необхідно виділити тимчасово окупований Крим, де переплелися десятки етносів, історичне коріння яких іде глибоко в історію не лише України і Росії, але й становлення цивілізації. У Криму проживає понад 100 народів і народностей. Саме в боротьбі за Крим Росія перетворилася на імперію [2].

Територією України проходять так звані "розломи" між західнохристиянським, східнохристиянським та ісламським цивілізаційними угрупованнями [3], що робить нашу державу центром перетину ідеологічних і релігійних інтересів.

2. Географічні чинники, зумовлені перебуванням України в системі країн Євразійського континенту. Україна розташована на геополітичній осі цього континенту, яка з'єднує європейську і азійську системи. Також Україна входить у так званий євразійський діаметр (Португалія (або Ірландія) — Франція — Німеччина — Польща — Україна — Росія — Китай — Бірма — Таїланд — Малайзія — Сінгапур. Вона розміщена в центральній частині глобального поясу найвищого політичного та соціально-економічного розвитку.

За даними наукових джерел [2; 3 та ін.] у світовому масштабі на високорозвинені країни північної півкулі припадає 750 млн населення (приблизно 15% світу), виробництва ВВП — 16,3 трлн дол. (78,8%). Вплив розміщення в цій зоні підсилюється тим, що Україна перебуває в зоні інтересів трьох найбільш потужних центрів сили — США, Західної Європи (які на даний час представляють все більш окреслену євроатлантичну спільноту) та Росії [2; 3].

3. Гео економічні чинники, зумовлені середнім положенням України між європейською (євроатлантичною) зоною інтеграції та Росією, що відображається у ставленні до таких організацій як ЄС, СНД, НАТО, Ташкентський пакт тощо. Україна виконує функції комунікаційної ланки між розвинутим європейським регіоном і багатими на ресурси регіонами Близького і Середнього Сходу, Кавказу і Середньої Азії (на позицію в останньому регіоні великий вплив має зростаючий китайський центр сили). Комунікаційне значення України визначається також перебуванням її території як на головній осі Євразії, так і на євразійському діаметрі [2, 3].

Події Майдану 2013—2014 року, анексія АРК з боку Російської Федерації, військові дії на території Луганської і Донецької областей та проведення антитерористичної операції на території України значно погіршує інвестиційну привабливість вітчизняного фінансового ринку.

Україна є досить неоднорідною країною як з точки зору географічних умов, так і в плані соціально-економічного розвитку. Така географічна та соціально-економічна різноманітність свідчить про значний потенціал

регіонів, оскільки дозволяє запропонувати різноманітні "пакети" інвестиційних умов, якими може скористатись широке коло потенційних інвесторів, адже кожний інвестор орієнтується на цілком конкретні характеристики територій, які для нього є визначальними [5]. Наразі приділяється достатньо уваги залученню інвестицій як на державному, так і регіональному рівнях, розроблюється та вдосконалюється відповідне методичне та методологічне забезпечення цього процесу.

Зважаючи на вищезазначене, вважаємо за доцільне до складу основних показників фінансової безпеки держави як регулятора фінансового ринку, вже розглянутих у [4], додати показники інвестиційної та інноваційної безпеки, індекс гео економічної безпеки.

Київським міжнародним інститутом соціології у партнерстві з Інститутом економічних досліджень та політичних консультацій на замовлення Державного агентства з інвестицій та управління національними проектами України щорічно складається рейтинг інвестиційної та інноваційної привабливості регіонів [5].

Спираючись на методику [6] та на дані, отримані у [5], визначений інтегральний індекс інвестиційної та інноваційної привабливості вітчизняного фінансового ринку за формулою:

$$I_p = \frac{\sum_{i=1}^k G_{h_s}, G_{s_s}}{k} \quad (1),$$

де G_{h_s}, G_{s_s} — показники "жорстких" та "м'яких" факторів інвестиційної та інноваційної привабливості i -ї області (регіону);

k — кількість досліджених регіонів.

Результати розрахунків наведені в таблиці 1.

Індекс інвестиційної та інноваційної безпеки вітчизняного фінансового ринку відповідає нормованим значенням показників I_p і розрахований за формулою:

$$I_{pn} = \frac{I_p}{I_{p \max}} \quad (2)$$

де $I_{p \max}$ — максимальне значення показника I_p за розрахунковий період.

Дані розрахунків представлені в таблиці 2.

Індекс гео економічної безпеки фінансового ринку України розраховується за формулою:

$$I_{Gb} = \left(1 - \frac{\sum_{i=1}^n R_i}{n} \right) \quad (3),$$

R_i — показник ризику (загрози);

n — кількість показників гео економічних ризиків (загроз).

Таблиця 4. Значення показника безпеки, що враховує індекс інфляції

Рік	2012	2013	2014	2015	2016
I_{pn}	0,91	0,95	0,99	0,99	0,75
I_{bb}	0,32	0,33	0,33	0,28	0
I_{db}	94,0	98,2	96,4	95,7	95,4
I_m	54,6	52,6	54,9	49,2	42,0

Джерело: розраховано автором на основі [6; 8].

Таблиця 5. Значення показника фінансової безпеки, що враховує вартість кредитів

Рік	2012	2013	2014	2015	2016
I_{kb}	0,89	0,87	0,84	0,89	0,84
I_{rb}	1	0,92	0,71	0,59	0,22

Джерело: розраховано автором на основі [6; 8].

Таблиця 6. Початкові дані дослідження фінансової безпеки держави як регулятора фінансового ринку

Період	I_b	I_{ib}	I_{bb}	I_{db}	I_{kb}	I_{rb}	I_{pn}	I_{Gb}	I_m
	Y	X1	X2	X3	X4	X5	X6	X7	X8
2012	0,92	0,91	0,32	0,94	0,89	1	0,82	0,84	0,55
2013	0,90	0,95	0,33	0,98	0,87	0,92	0,84	0,82	0,53
2012	0,73	0,99	0,33	0,96	0,84	0,71	0,89	0,8	0,55
2013	0,48	0,99	0,28	0,96	0,89	0,59	0,95	0,74	0,49
2014	0,36	0,75	0	0,95	0,84	0,22	0,87	0,74	0,42

Джерело: розраховано автором.

Для розрахунку індекса геоeкономічної безпеки фінансового ринку України використані дані звітів Allianz-Risk-Barometer міжнародної компанії рейтингування та страхування ризиків Allianz Global Corporate & Specialty (AGCS), що обслуговує клієнтів понад 160 країн [7]. Звіти Allianz-Risk-Barometer складені на основі експертної оцінки ризику, наданої провідними фахівцями і консультантами з безпеки міжнародних індустриальних корпорацій та страховиків з понад 40 країн світу.

Згідно з [7] у 2014—2016рр. основними геоeкономічними загрозами для України є: ризик політичного/соціального перевороту, війни (Political/social upheaval, war — 65%); крадіжка, шахрайство і корупція (Theft, fraud and corruption — 39%); ризик пожеж та вибухів (Fire/explosion — 35%); тероризм (Terrorism — 27%) та зниження ділової активності та перебої в поставках (Business interruption and supply chain — 23%).

Сама поява та збільшення показників загроз бізнесу, пов'язаних з військовими і терористичними діями є реакцією фінансового ринку України на події останніх двох

років. Високі значення показників роблять ці загрози суттєвими і вимагають врахування при проведенні оцінки стану фінансової безпеки учасників фінансового ринку.

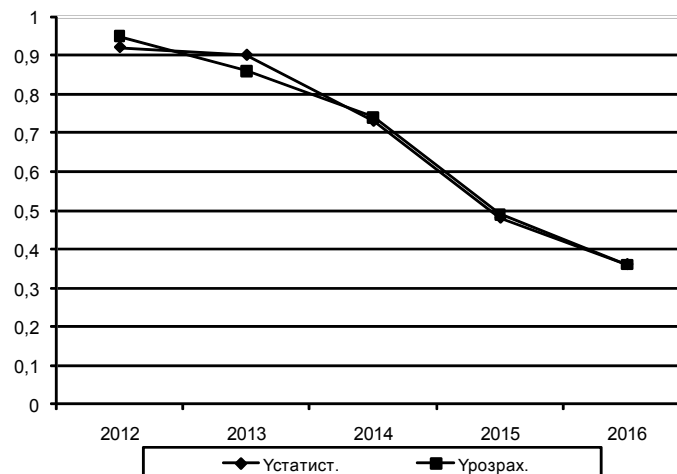
Потрібно відмітити, що загрози бізнесу, пов'язані з крадіжкою, шахрайством і корупцією та зниженням ділової активності найбільш актуальні для країн ЄС та колишнього США уже декілька останніх років.

Дані розрахунків індексу геоeкономічної безпеки фінансового ринку України представлені в таблиці 3.

Наведені дані свідчать, що індекс геоeкономічної безпеки фінансового ринку України має тенденцію до зниження.

Для розрахунку інтегрального показника фінансової безпеки держави аналогічно попереднім розрахункам визначені показник безпеки, що враховують індекс інфляції I_{pn} , державний борг I_{bb} та дефіцит державного бюджету I_{db} і монетизацію економіки I_m (табл. 4).

При проведенні дослідження автором за методикою [6] розрахований показник вартості кредитів I_{kb} та по-

Рис. 2. Графік фактичних та вирівняних за моделлю значень результативної ознаки

Джерело: власні розрахунки.

казник фінансової безпеки I_{rb} , що враховує міжнародні резерви (табл. 5).

Розрахункові дані дають можливість побудови багатofакторної регресійної моделі залежності фінансової безпеки держави як регулятора фінансового ринку від дестабілізуючих чинників:

$$Y = a_0 + a_1 * X_1 + a_2 * X_2 + a_3 * X_3 + a_4 * X_4 + a_5 * X_5 + a_6 * X_6 + a_7 * X_7 + a_8 * X_8 \quad (4),$$

де $a_0, a_1, a_2, a_3, a_4, a_5, a_6, a_7$ — параметри моделі; Y — індекс фінансової безпеки держави I_b як регулятора фінансового ринку (залежна змінна); X_1 — показник безпеки I_{ib} , що враховує індекс інфляції; X_2 — показник безпеки I_{bb} , що враховує державний борг; X_3 — показник фінансової безпеки, що враховує дефіцит державного бюджету I_{db} ; X_4 — показник фінансової безпеки, що враховує вартість кредитів I_{kb} ; X_5 — показник фінансової безпеки, що враховує міжнародні резерви I_{rb} ; X_6 — індекс інвестиційної та інноваційної безпеки вітчизняного фінансового ринку I_{pn} ; X_7 — індекс геоекономічної безпеки фінансового ринку України I_{Gb} ; X_8 — показник монетизації економіки I_{mb} .

Початкові дані для дослідження фінансової безпеки держави як регулятора фінансового ринку за 2012 — 2016 рр. наведено у табл. 6.

За результатами кореляційно-регресійного аналізу отримане рівняння множинної регресії:

$$Y = -2,484 + 0,135X_1 + 0,264X_5 + 3,623X_7 \quad (5).$$

Графік фактичних та розрахункових значень показника фінансової безпеки держави як регулятора фінансового ринку за отриманою моделлю представлений на рисунку 2.

Точність моделі перевірена за середньою відносною похибкою апроксимації і складає 2%.

ВИСНОВКИ

Зважаючи на вищезазначене, можна стверджувати, що в умовах нестабільності сучасної економіки України та внутрішнього національного конфлікту найбільш впливовими факторами на фінансову безпеку держави, як регулятора фінансового ринку є геополітичні впливи, інфляція і обсяг міжнародних резервів. Системний характер зазначених чинників потребує комплексного підходу до забезпечення фінансової стабільності шляхом розвитку фінансового ринку, реабілітації спроможності до кредитування банківської системи, проведення виваженої грошово-кредитної політики, стабілізації інфляції та забезпечення передбачуваного валютного курсу. Для зміцнення позиції держави як регулятора фінансового ринку необхідне проведення активної фінансової політики, спрямованої на посилення внутрішнього грошового попиту, послаблення зовнішнього боргового навантаження, стабілізацію темпів інфляції і передбачуваність обмінного курсу. Збереження макрофінансової стабільності вимагає реалізації комплексу стимулюючих важелів. Це дозволить досягти необхідного поєднання зусиль держави і механізмів самоорганізації фінансового ринку.

Література:

1. Дорошко М.С., Шпакова Н.В. Геополітичне середовище та геополітична орієнтація країн СНД: навч. посіб. — К.: Центр учбової літератури, 2013. — 204 с.
2. Зажигаєв Б.В. Вплив геополітичних тенденцій на становлення української державності [Електронний ресурс] / Б.В. Зажигаєв. — Режим доступу: <http://www.kyumu.edu.ua/zazhigaev.htm>
3. Черник П. Загальні риси геополітичного положення України // Незалежний культурологічний часо-

пис "І" / П. Черник [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ji.lviv.ua/n39texts/39-zmist.htm>

4. Фінансова безпека учасників фінансового ринку: монографія / Р.Г. Сніщенко. — Кременчук: вид. ПП Щербатих О.В., 2015. — 372 с.

5. Рейтинг інвестиційної привабливості регіонів / Київський міжнародний інститут соціології у партнерстві з Інститутом економічних досліджень та політичних консультацій на замовлення Державного агентства з інвестицій та управління національними проектами України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrproject.gov.ua>

6. Методичні рекомендації щодо оцінки рівня економічної безпеки України за редакцією академіка НАН України С.І. Пирожкова. — К., НІПМБ, 2003. — 42 с.

7. Business Security & Surveillance / Dropcam [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.dropcam.com/small-business-security>

8. Статистична інформація. Державна служба статистики України [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>

9. Барановський В. М. Проблеми фінансової безпеки в умовах інтеграції України у світовий фінансовий простір / В. М. Барановський // Вісник Національного банку України. — 10/2003. — № 10. — С.18—20.

10. Єпіфанов А.О. Фінансова безпека підприємств і банківських установ: монографія / А.О. Єпіфанов. — Суми: ДВНЗ "УАБС НБУ", 2009. — 295 с.

11. Єрмошенко М.М. Фінансова безпека держави: національні інтереси, реальні загрози, стратегія забезпечення / М.М. Єрмошенко. — К.: КНТЕУ, 2001. — 309 с.

References:

1. Doroshko, M. S. (2013), Heopolitychne seredovyshe ta heopolitychna oriyentatsiya krayin SND [Geopolitical environment and geopolitical orientation of the CIS countries] Kyiv, Ukraine.
2. Zazhyhayev, B. V. "Influence of geopolitical tendencies on the formation of Ukrainian statehood" [Online], available at: <http://www.kyumu.edu.ua/zazhigaev.htm>
3. Chernyk, P. "General features of the geopolitical position of Ukraine" Nezalezhnyy kul'turolohichnyy chasopys "I" [Online], available at: <http://www.ji.lviv.ua/n39texts/39-zmist.htm>
4. Snishchenko, R. G. (2015), Finansova bezpeka uchasnkyiv finansovoho rynku. Monohrafiya [Financial safety of participants in the financial market. Monograph]. Kremenchuk, Ukraine.
5. "The investment attractiveness of the regions", Kyivskyy mizhnarodnyy instytut, [Online], available at: <http://www.ukrproject.gov.ua>
6. Pyrozkhov, S. I. (2003), Metodychni rekomendatsiyi shchodo otsinky rivnyia ekonomichnoyi bezpeky Ukrayiny [Methodological recommendations for assessing the level of economic security of Ukraine], Kyiv, Ukraine.
7. Business Security & Surveillance (2016) / Dropcam [Online], available at: <https://www.dropcam.com/small-business-security>
8. The official site of State Statistics Service of Ukraine (2016), "Statistical information", available at: <http://www.ukrstat.gov.ua>
9. Baranovsky, V. M. (2003), Problemy finansovoyi bezpeky v umovakh intehratsiyi Ukrayiny u svitovyy finansovyy prostir [Problems of Financial Security in the Context of Ukraine's Integration into the World Financial Space], Kyiv, Ukraine.
10. Yepifanov, A. O. (2009), Finansova bezpeka pidpryyemstv i bankivsk'kykh ustanov: Monohrafiya [Financial security of enterprises and banking institutions: Monograph] Sumy, Ukraine.
11. Yermoshenko, M. M. (2009), Finansova bezpeka derzhavy: natsional'ni interesy, real'ni zahrozy, stratehiya zabezpechennya [Financial security of the state: national interests, real threats, strategy of providing], Kyiv, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 24.10.2017 р.